

Kőszegi Lapok

1999.

HELYTÖRTÉNETI FOLYÓIRAT

3. szám

EGY ISMERETLEN 19. SZÁZADI KŐSZEGI KÖLTŐ

Festetics Sándor: A vadon virágai (1856-1868)

Börkötéses, kapoccsal zárható, megsárgult album fekszik íróasztalomon. Meghatódva nyitom ki, s olvasom a gyönyörű kalligrafikus betűket: Vadon virágai – Festetics Sándor. Ki ez az ifjú? Milyen verseket rejt ez az album? Mit árulnak el a férfiról a művek? Ezek és még sok kérdés merült fel bennem, mikor először kezembe vettem a kéziratot.

Dolgozatom az idő és a terjedelem behatároltsága miatt az esztétikai-poétikai teljességre nem vállalkozhat, csak bemutatásra, figyelemfelkeltésre, esetleg további feldolgozásra adhat ösztönzést.

Tolnai Festetics Sándor gróf 1835. június 1-jén született Kőszegen. Családjá az egyik legnevesebb volt a városban, de talán a környéken is. Édesapja Festetics István, édesanyja Chernel Sarolta. Rokonságában neves személyiségek találhatók. Nagyapja, Festetics Imre út-törő jellegű természettudományos munkásságát nemrég fedezték fel újra; az ő testvére – Sándor gróf édesapjának nagybátyja – Festetics György, a keszthelyi felsőfokú mezőgazdasági iskola, a Georgikon alapítója, és a Helikon néven ismert irodalmi ünnepség létrehozója; édesanyjának testvére és szereplőnk egyik keresztszüllője városunk első történetírója Chernel Kálmán; így a neves természettudós Chernel István unokatestvére volt.¹

Iskoláit Kőszegen végezte, először magántanulóként, majd bátyjához hasonlóan a gimnázium utolsó két évfolyamát már rendes beiratkozott tanulóként járta. Az ötödik és hatodik osztályt is elsőrendű eredménnyel végezte el. Magyar nyelvből az első évben (szónoklati osztály) jeles érdemjegyet kapott, osztályában az 5. legjobbként. Az utolsó, úgynevezett költészeti osztályban, már „csak” az elsőrendű osztályzatot szerezte meg.²

További tanulmányairól sajnos nem rendelkezünk adatokkal, mint ahogy arról sem, vállalt-e valamilyen állást. A halálzási anyakönyv foglalkozást magánzóként rögzítő bejegyzése azt mutatja, nem hagyta el Kőszeg, és a család birtokainak jövedelméből élehetett. Itt a vá-

rosban halt meg 1871. január 23-án, „tüdőlobban”, azaz tüdőgyulladásban.³

Vadon virágai című albuma⁴ 67 verset tartalmaz. Az első bejegyzés 1856. január 8., az utolsó 1868. augusztus 6. 21 éves, mikor első költeményét bejegyzte, s három évvel halála előtt veti papírra az utolsót. A 67 mű 12 év alatt jött létre, de költőnk alkotói munkája nem volt egyenletes. 1856-ban 18, 1857-ben 11, 1858-ban 32, 1859-ben 2, 1861-ben 2. majd hét év után két költeményt jegyez. Az album további lapjai üresek maradtak.

A költemények döntő többsége (56) Kőszegen íródott, hét Chernelházában, míg négy mű esetében nem tűntette fel a költő a származási (születési) helyet.

Tematikailag viszonylag szűk körben mozog. Néhány kivételtől eltekintve önmagáról szól, még akkor is, ha látszólag a táj vagy éppen a szerelem a központi ihlető. Ezek előrebocsátásával a következőképpen osztályozhatók a művek: szerelem – 19; család – 1; énvész – 33; hazafias – 3; tájvers – 4; vadászat, aratás 3; istenes – 1; búcsúvers – 3.

Verstanilag is heterogén. Megjegyzem a pontos elemzés még várat magára, hiszen ez időigényes munka. Első megközelítésben is megállapítható azonban, hogy döntő többsége (34) ütemhangsúlyos, klasszikus időmértékes 6, míg a többi rímes időmértékes. 51 mű versszakokra tagolt, 16 nem.

Mint említettem a költemények döntő többsége – témától szinte függetlenül – magáról a költőről vall. A 18. századi szentimentalista levél – illetve vallomásregények hangulatát idézik a megsebzett, magányos árva (költőnk három éves, amikor elveszíti édesapját, tizenöt, amikor meghal édesanyja) művei. Ezt az élményt még felnőtként is hordozza magában. Így vall erről:

„Anyát rabolni mi legkedvesebb...
Nincs sehol vigasztalásom ...”
(Anyám sírhantja fölött, 1857)

¹ Vas Megyei Levéltár (továbbiakban VaML) Anyakönyvek mikrofilm másolatai. Kőszeg római katolikus anyakönyvek 1799-1843. 1835. június 1.

Palatinus József: Vasvármegyei nemes családok története. 1. rész. Szombathely 1911. 152-154. p.

² A kőszegi királyi Gimnásiumban pannonhegyi benedekiek által oktatott ifjuságnak osztályzata az iskolai év második felében. Kőszeg, 1849. U. a. 1850.

³ VaML. Anyakönyvi másolatok. Kőszeg római katolikus halálzási anyakönyvek 1849-1875. 1871. január 23.

⁴ A kézirat a Vas Megyei Levéltárban található: Chernel-Miske család levéltára. 2. doboz.

Másutt:

*Széjjelporladt már régen sirbatett apám,
Ah, elszunnyadott már lelkem édesanyám,
Szememben könny ragyog.”*
(**Halottak ünnepére**, 1857)

Fájdalmas életszemléletét erősíti gyenge egészsége is. Több versében is utal erre, pl.: **Betegségem alatt** (1856), **Kétség, láz, roham** (1858). Nem véletlen, hogy a halálmotívum végigkíséri költészetét. Nemcsak a testi szenvedéseket megörökítő ún. betegség-versekben, de szerelmi lírájában is megjelenik. Álljon itt néhány példa:

*Kin szomszaim olthatatlanok.
Félig sírba nyomva bú súlyával
Élek a haldokló kinaival.”*
(**Betegségem alatt**, 1856)

Másutt:

*„... Megszabadít majd örökre.
Halál sodró örvénye.”*
(**Emlék andalít**, 1856)

Végző elkeseredettségére utal **Halálom** (1856) című versében:

*„A halál, ha előbb ha el nem nyom
Hogyha majdan súlynak átka nyom,
És hervadt lesz remény ágom
Egy lövés ...! És nem lesz világom.”*

Valószínűleg nem tévedünk, ha e komor lelki válság okát Festetics Sándor életében, sorsában véljük megtalálni. Műveiből olyan ifjú habitusa bontakozik ki, aki – annak ellenére, hogy örökké szerelmes, vannak barátai – elfogadja, sőt talán tetszik is neki, a szenvedést. Ezt igazolja a **Gyermek meg ifjúkorom** (1857) című költeménye:

*„Nincs remény
Már megunt
Életem
Tengerén:
Óhajom,
Hogy előtt
Bár miként
Vesszek én.”*

K ... T ... emlékkönyvébe (1858) ezt írja:

*„... Vissza képzelem
Gyermekkorom
Míg végzetem int
S sírban porom*

Úgy tűnik, költőnk a szerelemben sem szerencsés. Az e témában írt 18 vers többsége reménytelenséget sugall. Már az album nyitóverse is bánatos, lemondó, annak ellenére, hogy a remény is megcsillan benne.

*„A szerelem mámorában lettem ittas
... Gyöngy galambja tizenhat tavasznak
Pillanatjai szédítenek engem.”*
(**Nyíló szerelem**, 1856)

Költőnk állandóan lánghat, de múzsája mindig más. Ő volt ilyen csapodár, vagy mindig rosszul választott? Vagy talán csak a hölgyek szépsége hatott rá szerelemként? Lehetséges, hogy mindezek együtt váltották ki belőle azt az érzést, mely versírásra készítette. Így született meg az a 18 vers, melynek egyik reprezentánsa az **Emlény E...a első látására** (1858). A piedesztálra emelt romantikus nőideál jelenik meg benne:

*„Rögtön az angyali lányt szerelemmel imádni tanultam,
És nem tudva miként, mennybe lelém magamat.”*

Klasszicista stílusban rajzolja meg egy másik szerelmének alakját az **Emlék In...néra** (1856) című alkotásában:

*„Bár e Nymphák mind tündérek
Van köztük Dionea
Mégis szemeim legelnek
csak rajtad Urania.
Vagy istenek tápláléka
Neved már Ambrosia...”*

A fájdalom szentimentálisan rajzolódik meg a **Ph...e eljegyzetében** (1856):

*„Még búban sincs enyhelyem,
A sóvár epedő lélek
Harcol, mint a vész elem”*

E stílusirány jelenik meg búcsúverseiben is. Úgy tűnik többször járt Sopronban, s ez a város szívéhez nőtt. Azért fájdalmas számára mindig az elválás.

*Kis patak forrása
Szemem könnyárai,
Mert már messze Soprony
Gyönyör határai.”*
(**Soproni távozásomkor**, 1857)

A táj megnyugtatólag hat a költőre. Bár szülővárosáról csak négy verset írt (egyét sem Kőszeg címmel), ezek sokkal kiegyenlítettebb lelkiállapotról vallanak, mint a többi mű. A romantika világát idézi a **Hét kutaknál** (1858) illetve az **Ó ház hegyén** (1858) című alkotása.

*„Smaragd fényű
Bükkök ernyején
Vezet az út
Báj szép völgy ölén
(**Hét kutaknál**)*

*„Feljövök a hegycsúcs ormaira
Szemlélve a táj bájkörét...
Meredten nézek dél tájaira
Látva sík Sz.....hely körét
(**Ó ház hegyén**)*

Úgy tűnik, hogy az országban lezajlott forradalom és szabadságharc, a világsi fegyverletétel, Arad, a megtorlás nem vésődtek annyira lelkébe, hogy ezekről írjon. A haza mégis fontos a számára. Tud a nemzet tragédiájáról, ezt megfogalmazta romantikus versében:

*„Ah! Könnyeid a magyar földből keservvel ömlenek
Vérzik a hon kebele, s nyög dala gyásza felett.”*
(**Hét kutak**, 1859)

1858-ban bíztat:

„Van tehát
Még remény
Sorsodon
Dult haza
Majd pirul
Néked is
Szebb korány
O haza...”

(Vörös földnél)

Hogy a haza, a magyarság fontos számára ezt így fogalmazta meg **En** (1858) című versében:

„Nemzet és – hazához
A semmittevés...
Arra jön, arra száll
Átok, megvetés.”

Önmagát is a hazához való kötődés alapján értékeli:

„Most, hogy kérdem magam
Hát öcsém mi vagy? ...
Hon szelleme felett
Haszontalan vagy.”

Ez a viszonylag kiegyensúlyozott lelkivilágot tükröző hang azonban csak a tájról illetve a hazáról szóló versekben jelentkezik. Életfilozófiáját a lemondás, a csüggedés, a reménytelenség jellemzi.

„Élet, boldogtalanság tengere
Sorscapást osztanak hullámai,
Világító tornya e viharnak
Remény mécsfénylő világai;
Ez egy tartja az emberiséget
Bár iránya örök csallut –
Jóslatát igazítja csak halál ...
Élőknek boldogság nem jut.”
(Anyám sírhantja fölött, 1856)

Igazi eredetiséget, üde, friss hangot tükröző verseket is találunk az albumban. Ezeket valódi értékeknek vélem. A vidámságot kedves, csipkelődő hanggal fűszerezi.

„Boldog menny lakónak
Szép angyala int:
Égő tűz szemével
Im reám kacsint

Utóbb megismerve a csalfa kicsinyt,
Hogy nyáj, és üdvmosolygón
Hol, és hol kacsint

Hah ...! észrehevém a
Változékony színt,
Hogy biz rám is mint
Többre kacsint.”
(Kacér hölgy, 1858)

Szinte frivol hangot üt meg az **Óh lányka** (1856) című epigrammájában.

„Óh lányka! Mint megláttalak
Testem döbrent, szívem rezgett;
De láttam nappal mily alak
Vagy, s szüm többé nem hízelgett”

A Janus Pannoniusra emlékeztető gúny csendül **Epigramm** (1856) című művében:

„Sándor hadd el verseidet, nyög benne a rythmus,
Téged senki se bír hallani, úgy csikorogsz;
Lábmértéked sántit szépen hosszú rövidre,
Még a számár is bőg, ha te énekelsz.”

A **Cimbora dal!** (1856) újabb színfolt a palettán. A kuruc költészetet evokáló strófaszerkezet, verselés a tehetség és műveltség sokoldalúságát bizonyítja:

„Magyar jó kedv táncban leli
Örömet
Nyugalmában hön karolja
Kedvesét.
Kedvvel huzd a legszebb csárdást
Miska jól
Melyre szépen ősi táncunk
Rá hajol.
Mindegyikünk fogja csókkal
Aráját
Üssük össze bokáinkat
Rajta hát.”

Mindezekén túl irodalmunk klasszikusai is hatottak Festetics Sándorra. Ha egymás mellé tesszük Csokonai A Reményhez, illetve **Ph...e eljegyzetén** című versét, a hasonlóság egyértelmű:

Csokonai:

„...Nékem már a rét hímetlen
A mező kiszült
A zengő liget kietlen
A nap éjre dült. –

Festetics

„... Kert liget is halottan

S tavaszt viritó természet
Néma buba öltözött,

A rózsaberek lomtalan
Nékem és telve boruval.”

Hatott dalnokunkra Petőfi költészete is **Ph...e emlékére** evokálja Petőfi Egy gondolat bánt engemet című versét:

Petőfi

„Egy gondolat bánt engemet:
Ágyban, párnák közt halni meg!...”

„Egy sötét gondolat bánt engemet,
Vad rémképe üldöz szüntelen.”

Reminiszcencia az 1861 év vég napjain című vers
eme részlete:

„Érzeményim mocskot nem türtének –
Becsületért feláldozom szerelmemet.”
(Lásd **Petőfi: Szabadság, szerelem!**)

Arany hatása is kimutatható Festetics verseiben.

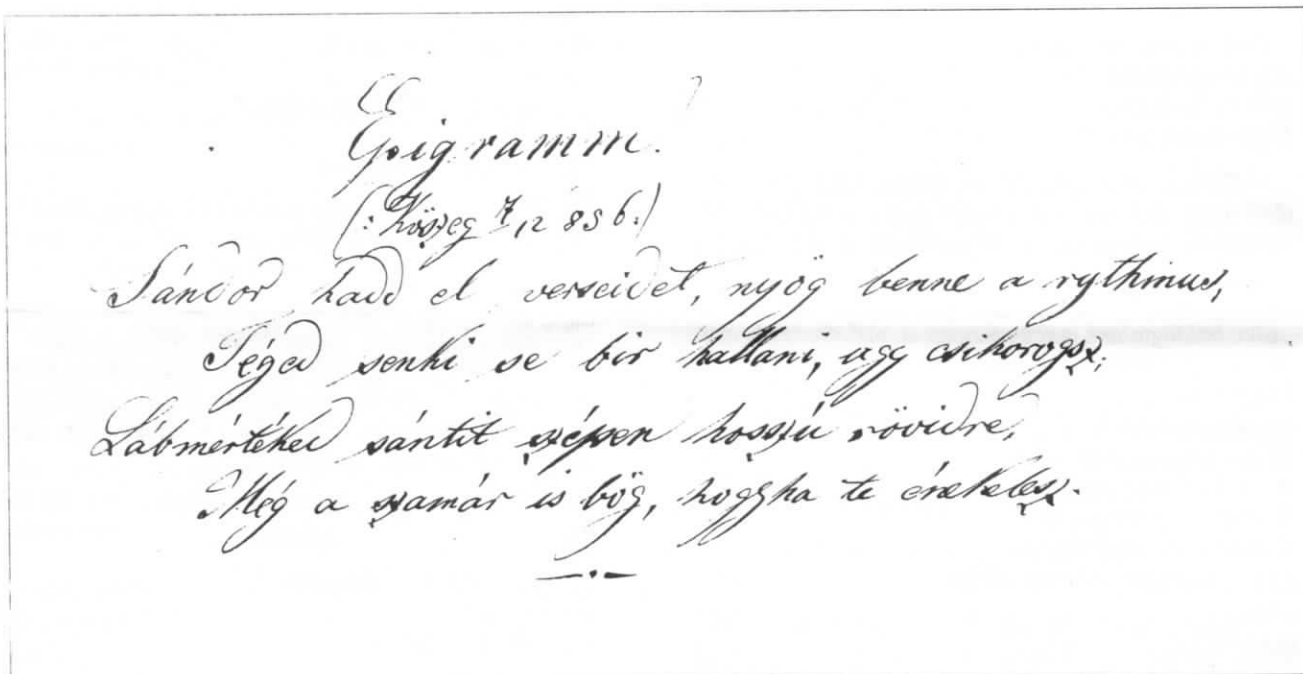
Arany: Letészem a lantot

„... Láng gyúlt a láng gerjedelménél
S eggyé fonódott minden ága.
Hová lettél, hová levél
Oh lelkem ifjúsága!”

„Szűm lobbant szerelem tüzenél,
Fénnyé tett mindent világja.
Hová lettél, hová tűnél,
Oh! Keblem ideálja.

Mindezeket összegezve megállapítható, Festetics Sándor 67 kéziratos verse nem a magyar irodalom élvonalába tartozik, de érdemes velük foglalkozni. Mint műkedvelő költő érdekes színfoltja lehet a 19. századi köszegi kultúra értékeinek. Remélem e bemutató dolgozat felkelti a figyelmet, esetleg kiadásra is érdemesnek tartják. Hangsúlyozom, elsősorban Kőszeg kultúrájában látom fontosnak Festetics Sándor költészetét, de további feldolgozásra is jó téma lehet.

Horváth Antalné

A lap megjelenetését támogatta:

KŐSZEG VÁROS POLGÁRMESTERI HIVATALA
ÍROTKŐ NATÚRPARK EGYESÜLET Kőszeg
SZ+SZ INTERNATIONAL KFT. Szombathely